

Grote waternavel

een 'uitdagende soort'

Verskillende uitheemse waterplanten vormen in Nederland een grote uitdaging voor het waterbeheer. Soorten die problemen veroorzaken kenmerken zich veelal door snelle groei, productie van grote hoeveelheden biomassa en efficiënte verspreiding. Grote waternavel kan wat dit betreft gerust een uitblinker worden genoemd.

Grote waternavel komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika en is via de handel in vijver- en aquariumplanten over de wereld verspreid. De eerste waarneming van verwildering in Nederland stamt uit 1994, toen de soort werd aangetroffen in een watergang in de Utrechtse wijk Rijsweerd¹. Sindsdien heeft Grote waternavel zich in rap tempo verspreid. Momenteel is de soort in alle provincies te vinden.

Grote waternavel is in het veld redelijk makkelijk te herkennen aan het breed niervormige blad met vijf onregelmatige lobben, waarbij de middelste lob het duidelijkst ontwikkeld is. Het blad is ingesneden tot aan de bladsteel. Grote waternavel gedijt het beste in voedselrijk water, waarin de soort binnen korte tijd een enorme biomassa kan vormen.

In het voorjaar vormt Grote waternavel vanuit de oeverzone uitlopers welke vanaf maart of april uitgroeien tot drijvende matten die een hele watergang kunnen overwoekeren. In het midden van deze matten groeien de bladeren tot wel 30 centimeter boven het wateroppervlak uit. In het late najaar sterven de bladeren af en de overblijvende plant- en worteldelen overwinteren in de oeverzone.

Verspreiding en risico's

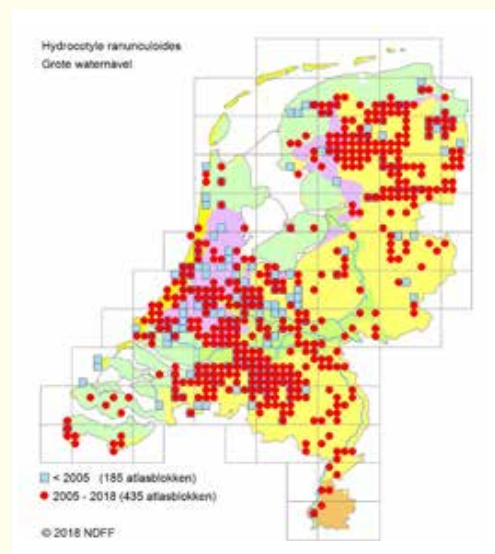
De soort plant zich in Nederland hoofdzakelijk vegetatief voort met behulp van drijvende plantfrag-

menten, die via het water verspreid worden en elders weer wortelen. Fragmenten van één centimeter (met stengelknoop) kunnen al uitgroeien tot nieuwe haarden. Fragmenten ontstaan onder andere bij het afsterven in het najaar, bij het schonen van watergangen en beschadiging van planten door (plezier)vaart.

Grote waternavel veroorzaakt flinke problemen voor het waterbeheer. Onder voedselrijke omstandigheden overwoekert de plant complete watergangen. Concurrentie om ruimte, licht en zuurstof leidt er vervolgens toe dat veel ander waterleven wordt weggeconcentreerd. Het volgroeien van watergangen kan daarnaast zorgen voor verminderde waterdoorstroming waardoor het voor waterbeheerders moeilijker wordt het gewenste waterpeil te handhaven. Vanwege deze problemen is de soort sinds 2012 in Nederland verboden. Daarnaast staat ze sinds 2016 op de EU-lijst van invasieve exoten waardoor lidstaten de plicht hebben om populaties op te sporen en te verwijderen of te beheren zodat verspreiding en schade zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Ervaringen met beheer

Inmiddels is duidelijk dat effectief beheer van Grote waternavel vraagt om snelle melding van nieuwe besmettingen, handmatige verwijdering van beginnende haarden en frequente nacontroles



Waarnemingen van Grote waternavel in de periode 2005-2018 (rode stippen) en daarvoor (blauwe vierkantjes).

totdat de soort weg is. Hoewel de verspreidingskaart van de soort misschien weinig hoopvol oogt, laten succesverhalen zien dat besmettingen wel degelijk permanent verwijderd kunnen worden.

In 1995 trof Waterschap Vallei en Veluwe² een grote besmetting van Grote waternavel aan rondom Bunschoten. Na een grootscheepse machinale bestrijding - kosten zo'n 250.000 gulden - heeft een vast groepje medewerkers de laatste resten handmatig verwijderd. Nadien is op kleine schaal machinale verwijdering nodig geweest, maar de laatste jaren is de plant uitsluitend handmatig verwijderd. De situatie is nu onder controle.

Bij Waterschap Aa en Maas³ bevat met name het Drongelens kanaal veel groeiplaatsen. Na de zachte winter in 2016 was een explosieve groei van Grote waternavel zichtbaar, waarna ruim vier miljoen kilo Grote Waternavel is verwijderd. De kosten hiervan waren zo'n 100 euro per ton. Nu werkt het



Uitbreiding van een drijfmat vanuit de oever (Foto: Peter Meininger)

waterschap met een intensievere aanpak, om de situatie beheersbaar te maken. Indien mogelijk worden kleine besmettingen volledig verwijderd, en hier zijn al eerste voorzichtige successen mee geboekt.

In België heeft de Provincie Oost-Vlaanderen⁴ onder andere in de

Langelede Grote waternevel succesvol bestreden. Deze besmetting strekte zich uit over ruim vijf kilometer watergang, met totale bestrijdingskosten van zo'n 117.000 euro over de periode 2009-2016: gemiddeld 22 euro per strekkende meter. De Provincie werkt met strikte omschrijvingen van de methode waarmee de aannemer

de bestrijding moet uitvoeren en de Provincie voert regelmatig veldcontroles uit tijdens de werkzaamheden. Bij de start van de bestrijding worden de nacontroles geborgd tot het moment dat de soort niet meer gevonden wordt.

Deze voorbeelden laten zien dat effectief bestrijden mogelijk is als oplettende ogen in het veld nieuwe groeiplaatsen snel vinden om ze effectief aan te kunnen pakken. Blijf daarom je waarnemingen van verwilderende exoten melden! FLORON is actief betrokken bij de exotenproblematiek en werkt onder andere mee aan het in beeld krijgen van de verspreiding en geeft adviezen over het beheer van invasieve soorten.

Tekst: Jeroen van Zuidam en Leonie Tijmsma (FLORON)

Bronnen

- ¹ Soortbeschrijving Grote waternevel in Verspreidingsatlas (<https://www.verspreidingsatlas.nl/2490>).
- ² Andries van der Vliert, Waterschap Vallei en Veluwe (mondelinge mededelingen).
- ³ Sharon van Rossum en Joris van Herk, Waterschap Aa en Maas (mondelinge mededelingen).
- ⁴ Koen van Roeyen, Dienst integraal waterbeleid Provinciebestuur Oost-Vlaanderen. Presentatie tijdens exotensymposium, Juni 2017.



Het beheren van grote besmettingen resulteert in zeer hoge kosten (Foto: Aa en Maas)